

Spis treści

Wstęp	XIX
Wykaz skrótów	XXXI
Wykaz literatury	XXXVII

Część I. Analiza w aspekcie ponadgałęziowym. Zakaz nadużycia prawa jako zasada ogólna porządku prawnego

Rozdział I. Nadużycie prawa w ujęciu filozofii i teorii prawa	3
§ 1. Rys historyczno-filozoficzny	3
I. Uwagi wprowadzające	3
II. Filozoficzne korzenie koncepcji nadużycia prawa	5
1. Uwagi wprowadzające	5
2. Filozofia grecka	5
3. Filozofia rzymska	7
4. Recepja idei słuszności w filozofii średniowiecznej i nowożytnej	9
5. Podważenie wartości prawa „słusznościowego” u <i>Immanuela Kanta</i>	10
III. Koncepcja nadużycia prawa w kontekście otwierania systemu prawnego a czynniki pozasystemowe	12
1. Uwagi wprowadzające	12
2. Rzymska <i>aequitas</i> i <i>summum ius summa iniuria</i>	13
3. System normatywny <i>equity</i> jako dopełnienie <i>common law</i>	15
4. Początki klauzul generalnych zakazu nadużycia prawa. Wielkie kodyfikacje XIX wieku	16
§ 2. Nadużycie prawa w ogólnym ujęciu filozofii prawa	18
I. Ogólny fundament filozoficzny koncepcji nadużycia prawa	18
1. Generalność i abstrakcyjność jako dysfunkcjonalność ontologicznej struktury prawa pozytywnego	18
2. Słuszność jako korektura prawa	20
II. Nadużycie prawa w kontekście problemu relacji między prawem a moralnością	22
1. Uwagi wprowadzające	22
2. Związki prawa i moralności	23

3. Konflikt prawa i moralności	26
4. Relacje prawa i moralności w odniesieniu do konstrukcji nadużycia prawa	28
III. Nadużycie prawa w kontekście zasady dobra wspólnego	30
1. Uwagi wprowadzające	30
2. Zarys podstawowych filozoficznych koncepcji dobra wspólnego	32
3. Filozoficzne koncepcje dobra wspólnego a problem nadużycia prawa	40
4. Nadużycie prawa a dobro wspólne w ujęciu Konstytucji RP	43
§ 3. Teoretyczna konstrukcja nadużycia praw podmiotowych	48
I. Uwagi wprowadzające	48
II. Ewolucja teoretycznych koncepcji nadużycia prawa	48
III. Zewnętrzna i wewnętrzna teoria nadużycia prawa	50
IV. Nadużycie prawa a koncepcja granic prawa podmiotowego w ujęciu Roberta Alexy'ego	54
1. Punkt wyjścia koncepcji – reguły i zasady, prawo kolizji ...	54
2. Złożony charakter norm praw podstawowych	55
3. Koncepcja wyważania zasad i jej krytyka	56
4. Pojęcie granic prawa podmiotowego a teoria wewnętrzna i zewnętrzna nadużycia prawa	58
V. Nadużycie jako niepowodzenie próby subsumcji. Uniwersalna koncepcja nadużycia prawa <i>Christiana Pestalozzy</i>	61
VI. Teoretycznoprawna koncepcja nadużycia kompetencji	65
VII. Obejście prawa w ujęciu teoretycznym	68
1. Przestrzeganie i nieprzestrzeganie prawa	68
2. Istota teoretycznej konstrukcji obejścia prawa	69
3. Nadużycie a obejście prawa	72
§ 4. Teoretyczny model stosowania konstrukcji nadużycia prawa	73
I. Zakaz nadużycia prawa jako klauzula generalna	73
II. Klauzule generalne a elastyczność prawa	75
III. Klauzule generalne a luz decyzyjny	77
IV. Wpływ klauzuli nadużycia prawa na proces stosowania prawa	79
§ 5. Nadużycie prawa a aksjologia systemu prawnego	81
I. Ustalenia pojęciowe. Wartości wewnętrzne i zewnętrzne prawa	81
II. Elastyczność i słuszność w konstrukcji nadużycia prawa a wartości wewnętrzne prawa	83

III. Nadużycie prawa a legalność i praworządność	84
IV. Nadużycie prawa a pewność prawa	88
V. Nadużycie prawa a sprawiedliwość	95
Rozdział II. Nadużycie prawa w obszarze prawa prywatnego	101
§ 1. Nadużycie prawa w ujęciu prawa cywilnego	101
I. Uwagi wprowadzające	101
II. Nadużycie prawa w ujęciu teorii wewnętrznej	102
III. Kryteria oceny zachowania	104
1. Ujęcie kryteriów oceny w ogólnym aspekcie historycznym i porównawczym	104
2. Kryteria oceny a zmienność aksjologii społecznej	107
3. Społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa	109
4. Zasady współzycia społecznego	110
A. Treść zasad współzycia społecznego w świetle współczesnej aksjologii systemu prawnego	110
B. Normatywne i sytuacjonistyczne ujęcie zasad współzycia społecznego	111
5. Problem obiektywizacji ocen	112
IV. Zakres zastosowania	114
V. Nadużycie osobowości prawnej	115
VI. Obejście prawa w prawie cywilnym	117
§ 2. Nadużycie prawa w procesie cywilnym	120
I. Wprowadzenie – nadużycie praw procesowych w ujęciu ogólnym	120
II. Ogólna koncepcja nadużycia prawa w procesie cywilnym	122
1. Definicja nadużycia prawa w procesie cywilnym	122
2. Podstawy prawne zakazu nadużycia prawa w procesie cywilnym	123
III. Postacie nadużycia praw procesowych	125
1. Ujęcie ogólne	125
2. Nadużycie prawa w aspekcie wszczęcia postępowania	128
3. Oczywista bezzasadność powództwa	132
4. Nadużycie prawa do zaskarżania orzeczeń w postępowaniu cywilnym	133
5. Nadużycie szczegółowych uprawnień procesowych w postępowaniu cywilnym	134
IV. Sankcje z tytułu nadużycia praw procesowych w postępowaniu cywilnym	134
V. Kwestie roszczeń odszkodowawczych w razie nadużycia praw procesowych	137
§ 3. Nadużycie prawa w innych gałęziach prawa prywatnego	139

I. Nadużycie prawa w prawie pracy	139
1. Uwagi wprowadzające	139
2. Zasady współzycia społecznego i społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa w prawie pracy	140
3. Recepcja szczegółowych reguł płynących z koncepcji nadużycia prawa z prawa cywilnego do prawa pracy	141
II. Nadużycie prawa w prawie handlowym i gospodarczym	142
1. Uwagi wprowadzające	142
2. Nadużycie prawa w prawie spółek	142
A. Zastosowanie art. 5 KC w prawie spółek	142
B. Szantaż korporacyjny	143
C. Nadużycie formy spółki	144
3. Nadużycie prawa a prawo konkurencji	146
A. Nadużycie pozycji dominującej a nadużycie prawa podmiotowego	146
B. Nadużycie prawa podmiotowego jako czyn nieuczciwej konkurencji	150
C. Ochrona konkurencji a nadużycie prawa w sferze własności intelektualnej i przemysłowej	151
4. Nadużycie prawa w prawie własności intelektualnej i przemysłowej	154
A. Nadużycie patentu i innych praw ochronnych	154
B. Nadużycie prawa w prawie autorskim – nadużycie „monopolu autorskiego”	158
Rozdział III. Nadużycie prawa w obszarze prawa publicznego	161
§ 1. Nadużycie prawa w prawie konstytucyjnym	161
I. Nadużycie władzy – uwagi wprowadzające	161
II. Koncepcja nadużycia formy przez państwo	162
III. Nadużycie prawa w relacjach między organami państwa	173
1. Uwagi wprowadzające	173
2. Zasada „wierności federacji”	174
3. Zasada postępowania przyjaznego gminom	177
4. Zasada wierności między organami konstytucyjnymi	178
5. Anglosaska zasada <i>comity</i>	181
IV. Nadużycie kompetencji prawodawczych przez parlament	182
V. Obejście prawa na gruncie konstytucji	185
VI. Nadużycie konstytucyjnych gwarancji praw jednostki	191
1. Fundament koncepcji nadużycia – konstytucyjnoprawny wizerunek jednostki	191
2. Instytucja przypadku praw podstawowych (<i>Verwirkung</i>) ..	192

§ 2. Nadużycie prawa w prawie międzynarodowym publicznym	199
I. Uwagi wprowadzające	199
II. Nadużycie prawa w relacjach międzypaństwowych	199
1. Początki koncepcji nadużycia prawa w prawie międzynarodowym	199
2. Zakaz nadużycia prawa jako zasada ogólna prawa międzynarodowego	201
3. Nadużycie prawa a zasada dobrej wiary w prawie międzynarodowym	203
A. Zasada dobrej wiary w prawie międzynarodowym w ujęciu ogólnym	203
B. Relacja między nadużyciem prawa a zasadą dobrej wiary	206
4. Ogólna konstrukcja nadużycia prawa w prawie międzynarodowym	208
5. Podstawowe przypadki zastosowania koncepcji nadużycia prawa w prawie międzynarodowym	211
A. Problemy zwierzchnictwa terytorialnego	211
B. Odpowiedzialność państwa	213
C. Nadużycie w procesie uznania państwowości	214
D. Inne przypadki	215
E. Perspektywy zakresów zastosowania	217
6. Nadużycie prawa a doktryna <i>estoppel</i> w prawie międzynarodowym	218
7. Nadużycie przywilejów dyplomatycznych	219
III. Nadużycie praw podstawowych przez jednostkę	223
1. Aksjologiczne podstawy koncepcji nadużycia praw podstawowych	223
2. Zakazy nadużycia prawa w międzynarodowych regulacjach praw człowieka	225
A. Podstawy prawne	225
B. Ogólny mechanizm funkcjonowania klauzuli zakazu nadużycia	227
C. Zakres przedmiotowy zastosowania zakazu nadużycia praw podstawowych	228
D. Problem nadużycia władzy przy ograniczaniu praw podstawowych	231
3. Nadużycie prawa do skargi w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka	232
§ 3. Nadużycie i obęście prawa w prawie Unii Europejskiej	237
I. Nadużycie władzy w prawie UE	237

1. Uwagi wprowadzające	237
2. Ograniczenia sądowej kontroli dyskrecyjnych uprawnień instytucji unijnych	238
3. Pojęcie i formy zjawiskowe nadużycia władzy w prawie UE w świetle poglądów doktryny i orzecznictwa	240
4. Praktyczne znaczenie zarzutu nadużycia władzy	243
5. Nadużycie władzy a koncepcja oczywistego błędu (<i>manifest error</i>)	248
6. Problem nadużycia formy przez organy unijne	249
II. Nadużycie prawa podmiotowego w prawie UE	254
1. Źródła koncepcji nadużycia prawa podmiotowego w prawie UE	254
2. Zróżnicowane postacie nadużycia	255
3. Przyczyny zjawiska	255
4. Płynna granica między korzystaniem a nadużywaniem uprawnień wynikających ze swobód podstawowych	256
5. Cechy konstrukcyjne koncepcji nadużycia prawa podmiotowego w prawie unijnym	257
6. Charakter prawny zakazu nadużycia prawa w prawie UE .	265
7. Zakres podmiotowy zakazu nadużycia prawa w prawie UE	267
8. Problem nadużycia praw podmiotowych w sferze podatkowej	269
§ 4. Nadużycie prawa w prawie karnym	271
I. Prawo karne materialne	271
1. Uwagi wprowadzające	271
2. Przestępstwo nadużycia władzy	272
3. Przestępstwo nadużycia zaufania	275
4. Nadużycie kontraktu	277
II. Proces karny	282
1. Założenia koncepcyjne i pojęcie	282
2. Postacie nadużycia prawa w procesie karnym	285
3. Sankcje z tytułu nadużycia praw procesowych	286
4. Zastrzeżenia wobec generalnej zasady zakazu nadużycia praw procesowych w procesie karnym	287
5. Nadużycie prawa przez organy procesowe	288
§ 5. Nadużycie prawa w prawie podatkowym	290
I. Ustalenia pojęciowe – typologia zachowań zmierzających do zmniejszenia obciążeń podatkowych	290
II. Wolność unikania opodatkowania i jej nadużycie. Pojęcie obejścia prawa podatkowego	292

III. Metody przeciwdziałania nadużyciu wolności unikania opodatkowania	296
1. Metody normatywne	296
2. Doktryny orzecznicze	298
IV. Klauzula generalna unikania opodatkowania w prawie polskim	304
 Część II. Analiza w aspekcie wewnątrzgałęziowym. Nadużycie prawa w prawie administracyjnym w ujęciu doktryny i judykatury	
Rozdział I. Rys prawno-porównawczy – koncepcje wyrażające ideę zakazu nadużycia prawa w prawie administracyjnym w obcych porządkach prawnych	
§ 1. Uwagi wprowadzające	311
§ 2. Nadużycie uznania administracyjnego i innych form luzu decyzyjnego organów administracji publicznej	312
I. Ujęcie francuskie	312
1. Koncepcja <i>détournement de pouvoir</i>	312
A. Uwagi wprowadzające i terminologiczne	312
B. Koncepcja <i>détournement de pouvoir</i> w systemie podstaw skargi do sądu administracyjnego we Francji	315
C. Istota koncepcji <i>détournement de pouvoir</i>	317
D. Dwie klasyczne postacie <i>détournement de pouvoir</i>	318
E. Specyficzne cechy osłabiające skuteczność <i>détournement de pouvoir</i>	320
F. Koncepcja nadużycia procedury (<i>détournement de procédure</i>)	322
G. Rozwój i schyłek <i>détournement de pouvoir</i>	324
H. Nadużycie władzy (<i>détournement de pouvoir</i>) a nadużycie prawa (<i>abuse de droit</i>)	328
2. Koncepcje wyrażające zakaz nadużycia prawa w innych instrumentach kontroli luzu decyzyjnego administracji	330
A. Zakres sądowej kontroli podstaw aktu administracyjnego a kompetencje dyskrecjonalne administracji	330
B. Koncepcja oczywistego błędu oceny (<i>erreur manifeste d'appréciation</i>)	333
C. Teoria kontroli bilansu	335
D. Zasada proporcjonalności	337
3. Nadużycie prawa w sferze kontraktów administracyjnych	339
II. Ujęcie niemieckie	341

1. Administracja publiczna między związaniem i wolnością .	341
2. Uznanie administracyjne a obszary swobodnej oceny	343
3. Doktryna błędów uznania (<i>Ermessensfehlerlehre</i>)	344
A. Ewolucja historyczna	344
B. Klasyfikacje błędów uznania	346
C. Nadużycie uznania	352
4. Nadużycie luzu decyzyjnego w ramach pojęć niedookreślonych	354
A. Pojęcia niedookreślone w ujęciu niemieckiej doktryny prawa administracyjnego	354
B. Sądowa kontrola stosowania przez administrację pojęć niedookreślonych	356
C. Klasyfikacje błędów w obszarach swobodnej oceny	359
5. Problem swobody planistycznej organu	360
A. Administracja swobodnie kształtująca (<i>frei gestaltende Verwaltung</i>)	360
B. Uznanie planistyczne	361
C. Kontrola sądowa korzystania z uznania planistycznego. Błędy uznania	362
III. Ujęcie angielskie	363
1. Fundamentalne założenia sądowej kontroli (<i>judicial review</i>) aktów uznaniowych administracji	363
2. Problemy dogmatycznej klasyfikacji błędów uznania w prawie angielskim	368
3. Klasyczna podstawa kontroli uznania administracji – ogólna koncepcja <i>ultra vires</i>	369
4. Krytyka i ewolucja tradycyjnych podstaw sądowej kontroli uznania	371
5. Kryteria kontroli aktów uznaniowych na tle ogólnych kryteriów sądowej kontroli administracji	374
6. Nadużycie uznania (<i>abuse, misuse of discretion</i>)	376
A. Uwagi wprowadzające	376
B. Sprzeczność działania organu z celem upoważnienia ustawowego (<i>improper purpose</i>)	377
C. Kierowanie się czynnikami irrelewantnymi (<i>irrelevant considerations</i>)	386
D. Nieracjonalność (nierozsądnosc) decyzji (<i>unreasonableness, irrationality</i>)	391
E. Zła wiara (<i>bad faith</i>)	396
F. Nadużycie uznania a proporcjonalność (<i>proportionality</i>)	398

G. Nadużycie uznania a kryteria „niesprawiedliwości” („ <i>unfairness</i> ”) i „niekonsekwencji” („ <i>inconsistency</i> ”)	404
IV. Podsumowanie	407
§ 3. Standardy europejskie odnoszące się do nadużycia kompetencji władczych w prawie administracyjnym	410
I. Uwagi wprowadzające	410
II. Rekomendacja Nr R(80) 2 Komitetu Ministrów Rady Europy dotycząca wykonywania dyskrejonalnych kompetencji administracji	410
III. Europejski Kodeks Dobrej Administracji	414
IV. Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy CM/Rec (2007)7 – Prawo do dobrej administracji	415
V. Rekomendacja Nr Rec (2004) 20 w sprawie kontroli sądowej aktów administracyjnych	416
§ 4. Nadużycie formy działania organu administracji publicznej (koncepcja <i>Formenmißbrauch</i>)	418
I. Uwagi wprowadzające	418
II. Wolność wyboru czy prawna determinacja formy działania administracji publicznej	420
1. Fundamentalne determinanty wyboru formy realizacji zadań administracji publicznej	420
2. Zmienność stopnia determinacji wyboru formy	421
3. Prawna determinacja form działania a efektywność działania administracji	425
4. Wolność wyboru formy a sfera działań administracji	426
5. Charakter formy działania jako czynnik determinujący wolność wyboru	428
6. Gwarancje praw jednostek a wolność wyboru formy	429
7. Sposób rozumienia wolności wyboru formy	430
8. Cel jako determinanta wyboru formy	431
III. Nadużycie formy	432
1. Pojęcie i ogólna konstrukcja	432
2. Ucieczka w prywatnoprawne formy działania	434
3. Nadużycie formy a umowy administracyjnoprawne	440
4. Problem nadużycia formy wewnętrznych przepisów administracyjnych	442
5. Nadużycie formy działań niesformalizowanych	444
6. Problem nadużycia procedury	445
§ 5. Zasada dobrej wiary (<i>Treu und Glauben</i>) w prawie administracyjnym	447

I. Uwagi wprowadzające	447
II. Ogólne ujęcie zasady dobrej wiary w prawie administracyjnym	448
1. Źródła obowiązywania zasady dobrej wiary w prawie administracyjnym	448
2. Wpływ zasady dobrej wiary na stosunki administracyjnoprawne	451
III. Instytucja przypadku praw w prawie administracyjnym	455
1. Zakaz zachowań sprzecznych w prawie administracyjnym	455
2. Ogólna konstrukcja instytucji przypadku praw w prawie administracyjnym	457
3. Instytucja przypadku a terminy ograniczające korzystanie z roszczeń	459
4. Instytucja przypadku a struktura podmiotowa stosunku administracyjnoprawnego	463
5. Przepadek uprawnień materialnoprawnych i procesowych	465
6. Skutki prawne przypadku uprawnień	466
IV. Zasada dobrej wiary a przesłanka potrzeby ochrony prawnej (<i>Rechtsschutzbedürfniss</i>) i nadużycie prawa do skargi	467
1. Ogólna konstrukcja i podstawy prawne przesłanki potrzeby ochrony prawnej	467
2. Zbyteczność drogi sądowej i bezużyteczność skargi	471
3. Nadużycie prawa do skargi	472
§ 6. Inne postacie ogólnego zakazu nadużycia prawa w prawie administracyjnym	478
I. Uwagi wprowadzające	478
II. Przykłady zastosowania koncepcji nadużycia prawa w judykaturze obcej	480
1. Nadużycie i obejście prawa w sferze prawa cudzoziemców	480
2. Nadużycie i obejście prawa w sferze prawa nieruchomości	483
3. Nadużycie i obejście prawa w sferze prawa budowlanego i zagospodarowania przestrzennego	484
4. Nadużycie prawa w relacjach służbowych w administracji	486
5. Inne przykłady nadużycia prawa w prawie administracyjnym	489

III. Podstawowe cechy charakterystyczne ogólnej konstrukcji nadużycia prawa w prawie administracyjnym w ujęciu obcej doktryny i judykatury	493
IV. Kwestie obejścia prawa w ujęciu obcej judykatury i doktryny prawa administracyjnego	499
Rozdział II. Koncepcje nadużycia prawa w polskiej doktrynie i judykaturze prawa administracyjnego	507
§ 1. Ogólne koncepcje nadużycia prawa w polskiej doktrynie prawa administracyjnego	507
I. Uwagi wprowadzające	507
II. Okres międzywojenny i powojenny do 1989 r.	508
III. Okres po 1989 r.	514
§ 2. Nadużycie prawa w orzecznictwie polskich sądów administracyjnych	524
I. Uwagi wprowadzające	524
II. Nadużycie władztwa planistycznego gminy	526
1. Pojęcie i istota władztwa planistycznego gminy	526
2. Granice władztwa planistycznego gminy	527
3. Nadużycie władztwa planistycznego w świetle doktryny i orzecznictwa	528
A. Uwagi wprowadzające	528
B. Założenie wyjściowe – względna samodzielność gminy w sferze planistycznej	528
C. Podstawowe kryteria dopuszczalności władczej ingerencji – ochrona własności i proporcjonalność	531
D. Racjonalność i celowość przyjętych rozwiązań planistycznych jako element oceny proporcjonalności ingerencji	535
E. Uzasadnienie władczej ingerencji	538
F. Nadużycie władztwa planistycznego a zaniechanie prawodawcze	540
G. Nadużycie władztwa planistycznego przez wkrócenie w zakres kompetencji innego organu	541
H. Kompetencje planistyczne gminy a obejście prawa	541
III. Nadużycie prawa do informacji publicznej	542
1. Istota i konstrukcja prawa do informacji publicznej	542
2. Nadużycie prawa do informacji publicznej w świetle poglądów doktryny i judykatury	543
3. Przeciwdziałanie zjawisku nadużycia prawa do informacji publicznej	554

IV. Nadużycie prawa w innych obszarach prawa administracyjnego	559
1. Nadużywanie szczególnych uprawnień w zakresie dostępu do informacji o działalności określonych podmiotów	559
2. Nadużycie prawa w celu skorzystania ze swobód unijnych i innych uprawnień wynikających z prawa unijnego	560
3. Nadużycie prawa w sferze płatności rolnych	564
4. Nadużycie prawa w sprawach cudzoziemców i obywatelstwa	567
5. Nadużycie prawa w postępowaniu administracyjnym	569
6. Nadużycie prawa w sferze prawa budowlanego	580
7. Nadużycie prawa do świadczeń socjalnych	583
8. Nadużycie wolności działalności gospodarczej	585
9. Nadużycie w sferze ochrony danych osobowych	588
10. Nadużycie prawa w relacjach służbowych	589
11. Nadużycie w sprawach radnych	591
12. Nadużycie w sferze uznania administracyjnego	593
13. Nadużycie prawa jako wynik wadliwej wykładni	594
14. Nadużycie prawa jako czynnik modyfikujący skutki terminów materialnoprawnych w prawie administracyjnym	596
15. Inne przykłady odwołań do koncepcji nadużycia prawa w orzecznictwie sądów administracyjnych	597
V. Zasada dobrej wiary w prawie administracyjnym w orzecznictwie polskich sądów	600

Część III. Synteza. Konstrukcja nadużycia prawa w prawie administracyjnym

Rozdział I. Ogólne założenia konstrukcyjne, ramy prawne i aksjologiczne	607
§ 1. Cechy specyficzne ogólnej konstrukcji nadużycia prawa w prawie administracyjnym	607
§ 2. Zmienność podmiotowa nadużycia prawa w prawie administracyjnym	609
§ 3. Nadużycie a objęcie prawa w prawie administracyjnym	610
§ 4. Podstawy prawne	614
I. Dwa fundamenty – klauzula generalna lub problem interpretacyjny	614
II. Zasady ogólne prawa – regulacje szczegółowe – immanentne granice prawa podmiotowego (kompetencji)	614
III. Zasada uwzględniania interesu publicznego oraz słusznego interesu strony (art. 7 KPA)	616
IV. Problem charakteru art. 7 KPA jako klauzuli generalnej	619

V. Podstawy prawne zakazu obejścia prawa w prawie administracyjnym	623
§ 5. Zakres zastosowania konstrukcji nadużycia prawa	624
I. Zakres podmiotowy	624
II. Zakres przedmiotowy	626
1. Uwagi wprowadzające	626
2. Zakaz nadużycia prawa a formy zjawiskowe luzu decyzyjnego organów administracji	626
3. Wybór podstawy prawnej zakazu nadużycia prawa a zakres jego zastosowania	630
§ 6. Skutki prawne nadużycia prawa	636
§ 7. Nadużycie prawa w kontekście aksjologii i zasad prawa administracyjnego	639
I. Uwagi wprowadzające – założenia terminologiczne	639
II. Nadużycie prawa a zasada demokratycznego państwa prawnego	644
III. Nadużycie prawa a zasady praworządności i legalności	646
IV. Nadużycie prawa a zasada pewności prawa	652
V. Nadużycie prawa a dobro wspólne i dobro jednostki	654
VI. Nadużycie prawa a zasada proporcjonalności	662
VII. Nadużycie prawa a zasady równości i sprawiedliwości	666
VIII. Nadużycie prawa a zasada ochrony zaufania	669
IX. Nadużycie prawa a zasada prawdy obiektywnej	671
X. Nadużycie prawa a moralność	672
Rozdział II. Nadużycie prawa a sądowa kontrola administracji publicznej	675
§ 1. Konstrukcja nadużycia prawa jako instrument sądowoadministracyjnej kontroli działalności administracji publicznej	675
I. Uwagi wprowadzające	675
II. Konstrukcja nadużycia prawa jako instrument sądowej kontroli kompetencji dyskrejonalnych administracji	675
III. Konstrukcja nadużycia prawa a legalność jako kryterium sądowej kontroli administracji publicznej	677
IV. Praktyczne wykorzystanie konstrukcji nadużycia prawa w sądowej kontroli administracji publicznej	679
V. Sądowa kontrola wykorzystywania przez organy administracji publicznej koncepcji nadużycia i obejścia prawa przez jednostkę	684
§ 2. Problem nadużycia praw procesowych w postępowaniu przed sądami administracyjnymi	686
I. Uwagi wprowadzające	686

II. Podstawowe postacie nadużycia praw procesowych w prawie administracyjnym	687
1. Nadużycie prawa do skargi.	687
2. Nadużywanie uprawnień procesowych w toku postępowania	693
3. Nadużycie prawa do wnoszenia środków zaskarżenia	699
4. Nadużycie prawa do bezpłatnej ochrony prawnej.	702
III. Podstawowe metody przeciwdziałania lub zwalczania zachowań abuzywnych w procedurach regulowanych prawem administracyjnym	710
1. Wprowadzenie – dwie główne metody walki z nadużyciem praw procesowych	710
2. Abuzywne inicjowanie postępowań – wymóg wykazania potrzeby ochrony prawnej (interesu prawnego)	712
3. Problem dopuszczalności odrzucenia skargi abuzywnej w polskich uwarunkowaniach prawnych	714
4. Prawne „filtrowanie” skarg i środków zaskarżenia – procedura zgody	720
5. Przymus adwokacko-radcowski	725
6. Finansowe mechanizmy przeciwdziałania zachowaniom abuzywnym w toku procesu	727
7. Metody przeciwdziałania zachowaniom abuzywnym w odniesieniu do innych sytuacji	736
Zakończenie	739
Summary	747
Indeks rzeczowy	753